

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ПІДЛІТКІВ ДИСКУСІЙНИМИ МЕТОДАМИ

У статті висвітлено проблему формування національно-культурної ідентичності підлітків дискусійними методами. Розкрито методiku проведення міні-дискусії, дискусії та брейн-рингу. Звертається увага на підготовку до дискусії, її розгортання, а також на правила та культуру дискутування.

Формування національно-культурної ідентичності дітей підліткового віку є важливим завданням сучасної школи на тлі глобалізаційних процесів, військового конфлікту з Росією, втрати значною частиною громадян зв'язку з рідною культурою, мовою, розмитістю національно-культурної ідентичності.

Слід враховувати, що перехід до підліткового віку супроводжується зменшенням ролі дорослих у житті дитини, формуванням самостійності, бажанням виконувати нові соціальні ролі, що визначає такі якості, як самооцінка, критичність, соціальна активність, прагнення самостійно розібратися у складних життєвих питаннях, а також у житті країни, здатність до пошуків нових смислів та усвідомлення власної національно-культурної ідентичності. Тому важливо було залучати дітей до дискусій, під час яких вони б могли висловити свою думку щодо різних проблем з метою формування власної думки, поглядів про Україну, національні інтереси, смисл життя, громадянські і патріотичні цінності.

Як правило дискусіям передувала відповідна підготовка, а також використання активних **форм**, серед яких доцільність підтвердили «Відкритий мікрофон», «Вільна трибуна», які давали змогу учням бути почутими. Зокрема, «Відкритий мікрофон» був шансом не лише висловити думку, міркування, позицію, а й незгоду з якимись сторонами життя,

спонукати однолітків і дорослих до вирішення наболілих проблем. Тут важлива роль відводилася вчителю, який мав допомогти учням у підготовці до участі у «відкритому мікрофоні», спонукати учнів до відкритості, справедливості і, водночас, виховувати вміння аргументувати, використовувати об'єктивну критику, не переходячи на персоналії та образи. При організації «відкритого мікрофону» вчителям потрібно було звертати увагу на організаційну, технічну, змістовну й естетичну сторони такої форми роботи. Теми виступів у «відкритому мікрофоні» формувалися таким чином: «Що я хотів(ла) би сказати...», «Хочу привернути Вашу увагу...», «Давайте шукати рішення...», «Прошу слова». Перш ніж працювати у режимі відкритого мікрофону, учитель пояснював учням, що усі виступи будуються за схемою: «Теза – аргумент – ілюстрація».

З точки зору школярів, найбільшою проблемою для сучасної молоді є обмеженість перспектив в Україні через корумпованість суспільства, боротьбу України за свою територіальну цілісність, відсутність правової держави в Україні, перманентні кризи в політиці і економіці, які негативно позначаються на смисложиттєвих цінностях молоді є фактором зневіри, розчарувань, змушуючи планувати життя за межами України. Тоді як самі школярі мають бажання самореалізуватися в Україні, що для них дуже важливо. Діти дійшли згоди, що їхнє майбутнє залежить від зусиль кожного.

Якщо у роботі зі школярами середньої ланки здебільшого використовувалися міні-дискусії, то зі старшокласниками – дискусії, брейн-ринги.

Міні-дискусії, зазвичай, використовували з метою актуалізації етичних знань про базові моральні цінності (свобода, любов, відповідальність, гідність, справедливість), пошуку свого місця у житті, осмислення своїх вчинків і життєвого досвіду, вміння визначати важливі і другорядні цілі та ін. У міні-дискусіях діти вчилися не лише висловлювати власні судження, але й засвоювали культуру дискутування. Зокрема, учням радили: чітко формулювати думку, дотримуватися певної логіки, бути послідовним, підкріплювати власні думки аргументами, дотримуватися мовленнєвої

культури, не перебивати, не підвищувати голос, говорити чітко і спокійно. Закінчувати думку узагальненням, висновками.

Так, у проведеній міні-дискусії для семикласників «Чи вміємо ми цінувати людей на своєму життєвому шляху» розглядалися наступні питання:

- Що означає цінувати людей?
- Чи одне й те саме цінувати людей і використовувати їх?
- Чи можна вимагати поваги до себе, принижуючи інших?
- Чи позначаються помилки, які ми допускаємо у житті, на ставленні до нас інших людей?
- Чи вміємо ми виявляти свої достоїнства?
- У чому полягає ціннісне ставлення до себе та до інших людей?

Такі міні-дискусії, стимулювали школярів до самопізнання, об'єктивної самооцінки та самоаналізу, спонукали замислитися над важливими питаннями. Для учнів 5–9-х класів було проведено ряд міні-дискусій з наступних тем:

- Чи потрібно розмовляти українською мовою?
- Чи можна жити без Батьківщини?
- Бути гідним власного вибору.
- Свобода і сваволля.
- Що означає бути українцем?
- Народи, що живуть в Україні...
- Що всіх нас об'єднує?
- Чи можна цивілізовано відстоювати гідність?
- Правда у кожного своя чи одна на всіх?
- Якою буває любов?
- Чи є справедливість шляхом до національної єдності.

У процесі міні-дискусій школярі дійшли висновку, що такі цінності як свобода, любов, відповідальність, гідність, справедливість є характеристикою сучасного українця, свідомого свого покликання і служіння своїй Батьківщині, яка добре розуміє, чого вона прагне у житті, якою хоче бути: «Дуже важливо знати, що для тебе важливе, а що другорядне», «Кожен має у

душі те, заради чого живе і що має для нього величезне значення», «Досягають успіху як правило ті, хто добре розуміє хто він, для чого він, усвідомлює свої сили й здібності і наполегливо крок за кроком прямує до мети», «Коли людина не знає хто вона, не може визначитися із своєю національно-культурною ідентичністю, не намагається зрозуміти саму себе, то може стати іграшкою в чужих руках», «Можна змінюватися самому, можна змінювати свої цілі у житті, але не можна зраджувати своїй Батьківщині».

Разом з класними керівниками учні визначили, що найбільше заважає в формуванні національно-культурної ідентичності та виробленню відповідних цінностей:

- Зорієнтованість на інші культури;
- Меншовартісність;
- Зосередженість на перевагах інших народів і культур;
- Ставлення до себе як об'єкта, а не суб'єкта життя;
- Переконавання, що хтось має вирішувати національні проблеми;
- Негативне програмування майбутнього і національний песимізм;
- Пошук винних в невдачах українців;
- Невизначеність і залежність від чужої думки.

Натомість, школярі визначили сім кроків, які би допомогли би виробити стійку національно-культурну ідентичність:

- Крок за кроком опановувати історію і культуру свого народу;
- Спілкуватися українською мовою не тільки в школі;
- Чітко знати свої права і обов'язки;
- Бути активним, мати свою думку, відстоювати свою громадську позицію;
- Відчувати свою приналежність до світового українства;
- Долучатися до традицій і звичаїв свого народу;
- Поважати інші етноси і народи, що проживають в Україні;
- Підтримувати захисників України.

У деяких випадках педагогами використовувалися прийоми

загострення дискусії, серед яких:

- нерозуміння проблеми, що дає можливість уточнити аргументи та формулювання учнів;
- сумнів, щодо ідей чи достовірності фактів, потреба у ґрунтовному підтвердженні;
- проблематизація та загострення уваги на ключових позиціях спонукає учнів до активної роботи і пошуку ґрунтовних аргументів та прикладів;
- альтернатива як протиставлення точок зору, що сприяє всебічному аналізу дискутованої проблеми;
- доведення до абсурду, активізує пошук зваженого рішення, прийняттого для всіх.

Інтерес у старшокласників викликала така інтерактивна форма роботи, як брейн-ринг, який передбачав роботу у командах. Для учнів 10–11-х класів нами був проведений брейн-ринг «Свобода» «для» чи «від»? Повністю сценарій наводиться у додатку Л.

Метою брейн-рингу було: формувати уявлення дітей про свободу і відповідальність, власні права, виховувати розуміння свободи як смисложитєвої цінності, розвивати навички дискусії, вміння відстоювати власні погляди, поваги до опонентів.

У своєму вступному слові вчитель звертав увагу на актуальність проблеми та її значення для кожного, знайомив з правилами дискусії. Сама ж дискусія розгорталася за правилами дискусійних орелей, коли кожне дискусійне питання розглядалося з діаметрально протилежних позицій, що посилювало дискусію і робило її цікавішою для усіх учасників. На кожне запитання для підготовки відводилося 2 хвилини, в обговоренні брала участь уся команда, по завершенні відповідав капітан, або той, кому він надавав слово.

У ході брейн-рингу перед командами ставилися наступні питання.

Свої відповіді на запитання представники команд розпочинали з:

1. *Чи потрібна свобода?*

- Людині потрібна свобода, бо...

- Людина боїться свободи, бо ...

2. Для чого потрібна свобода?

- Свобода людині потрібна для...

- Свобода людині потрібна від...

3. Чи має свобода якісь межі?

- Людина вільна, бо має право...

- Свобода людини обмежується...

4. Якою має бути свобода?

- Свобода – це відповідальність, бо...

- Свобода – це свавілля...

5. Чим регулюється свобода?

- Свобода регулюється...

- Перешкодами для свободи є...

Брейн-ринг також передбачав презентацію домашнього завдання «Захист свобод громадян на законодавчому рівні», де кожна команда висвітлювала найважливіші міжнародні документи та закони Конституції України, що забезпечують захист свобод громадян.

Обов'язковим був і конкурс капітанів «Права і обов'язки», де учасникам пропонувалося назвати права, якими вони активно користуються і ті, якими мало користуються та обов'язки, які завжди виконують і ті, якими нехтують.

Різноманітні вправи та вікторина у ході брейн-рингу показали інтерес учнів до такої смисложиттєвої цінності як свобода, дозволили усвідомити її значення у житті людини.

Таким чином, використання дискусійних методів у формуванні національно-культурної ідентичності підлітків довели свою ефективність у виховній діяльності закладів загальної освіти.

Список використаних джерел:

1. Система патріотичного виховання дітей та учнівської молоді в умовах модернізаційних суспільних змін / [І. Д. Бех, К. О. Журба, В. А. Киричок, І. М. Шкільна, К. І. Чорна, Г. А. Назаренко] // К. : Педагогічна думка. – 2011. – 240 с.

2. Формування у підлітків національно-культурної ідентичності у загальноосвітніх навчальних закладах (констатувальний етап дослідження): науково-методичний посібник/ [І. Д. Бех, К. О. Журба, І. М. Шкільна]. – Черкаси:ЧОІППОП, 2017. – 86 с.

3. Чорна К. І. Цінності консолідації української нації / К. І. Чорна // «Освіта»: Всеукраїнський громадсько-політичний тижневик. – 2014. – № 44 (5635). – С. 4.